

**ІТ-КОМПАНІЯ ЯК СУБ'ЄКТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА:
ПРОБЛЕМИ НАБУТТЯ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ****IT COMPANY AS A SUBJECT OF COPYRIGHT:
PROBLEMS OF ACQUISITION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS**

Метою статті є дослідження правового статусу ІТ-компанії як суб'єкта авторського права та аналіз особливостей набуття нею майнових прав інтелектуальної власності на результати творчої діяльності, а також виявлення основних проблем правового регулювання та практики їх оформлення у межах трудових і цивільно-правових відносин. У статті досліджуються актуальні проблеми визначення правового статусу ІТ-компанії як суб'єкта авторського права та особливості набуття нею майнових прав інтелектуальної власності в умовах сучасної цифрової економіки. Актуальність теми зумовлена стрімким розвитком інформаційних технологій, поширенням колективних форм створення об'єктів авторського права, а також активним залученням до розробки незалежних виконавців, що ускладнює встановлення належності майнових прав на результати творчої діяльності та підвищує ризики правової невизначеності для бізнесу. У роботі проаналізовано загальнотеоретичні засади авторського права, зокрема поняття співавторства, а також підходи до визначення суб'єктів права інтелектуальної власності. Здійснено розмежування первинних суб'єктів авторського права (фізичних осіб – творців) та похідних суб'єктів, які набувають майнові права на підставі закону або договору, серед яких особливе місце займають юридичні особи, зокрема ІТ-компанії. Окрему увагу приділено правовому режиму службових творів як одного з ключових механізмів переходу майнових авторських прав до роботодавця. Висвітлено умови, необхідні для визнання результату творчої діяльності службовим твором, а також проаналізовано типові помилки роботодавців у сфері документального оформлення трудових відносин, які можуть призводити до втрати можливості доведення належності майнових прав. Досліджено також договірні конструкції співпраці ІТ-компаній із фізичними особами-підприємцями та іншими виконавцями, за яких перехід майнових прав залежить виключно від умов цивільно-правових договорів. Проаналізовано судову практику, відповідно до якої у разі відсутності прямої умови про передачу виключних майнових прав суди виходять із їх належності автору, що може мати наслідком виникнення претензій до користувача об'єкта, включаючи вимоги про припинення його використання та застосування інших способів захисту.

Ключові слова: ІТ-компанія, авторське право, майнові права інтелектуальної власності, службовий твір, комп'ютерна програма, договір авторського замовлення, виключні майнові права.

The purpose of the article is to study the legal status of an IT company as a copyright subject and analyze the features of its acquisition of intellectual property rights to the results of creative activity, as well as to identify the main problems of legal regulation and the practice of their registration within the framework of labor and civil law relations. The article examines current issues related to determining the legal status of IT companies as subjects of copyright law and the specific features of acquiring intellectual property rights by such companies in the context of the modern digital economy. The relevance of the topic is driven by the rapid development of information technologies, the prevalence of collaborative forms of copyright creation, and the increasing involvement of independent contractors in development processes, which complicates the determination of ownership of intellectual property rights to the results of creative activity and increases legal uncertainty for businesses. The article analyzes the general theoretical foundations of copyright law, in particular the concept of co-authorship, as well as approaches to defining subjects of intellectual property rights. A distinction is made between primary subjects of copyright (individual creators) and derivative subjects who acquire property rights on the basis of law or contract, among which legal entities, particularly IT companies, occupy a significant position. Special attention is paid to the legal regime of works made for hire as one of the key mechanisms for transferring economic copyright to the employer. The conditions necessary for recognizing a work as a work made for hire are outlined, and typical mistakes made by employers in documenting employment relations are analyzed, which may lead to the loss of the ability to prove ownership of intellectual property rights. The article also examines contractual structures of cooperation between IT companies and individual entrepreneurs and other contractors, where the transfer of property rights depends exclusively on the terms of civil law agreements. Case law is analyzed, according to which, in the absence of an explicit clause on the transfer of exclusive economic rights, courts presume that such rights remain with the author, which may result in claims against the user of the work, including demands to cease its use and the application of other legal remedies.

Key words: *IT company, copyright, intellectual property rights, work made for hire, computer program, copyright assignment agreement, exclusive economic rights.*

Актуальність теми. У сучасних умовах розвитку цифрової економіки та стрімкого зростання ІТ-індустрії особливого значення набуває питання належного правового регулювання відносин, пов'язаних із створенням та використанням об'єктів авторського права. Незважаючи на наявність законодавчих механізмів набуття майнових прав інтелектуальної власності, на практиці виникає значна кількість правових колізій та спорів щодо визначення їх належності ІТ-компаніям. Це зумовлено як складністю організації процесу розробки об'єктів у межах трудових та цивільно-правових відносин, так і недостатньою увагою до належного договірної оформлення передачі виключних майнових прав. У результаті відсутність чітких правових підходів та єдиної практики їх застосування створює ризики правової невизначеності для суб'єктів ІТ-бізнесу, що потребує комплексного наукового аналізу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти правового статусу суб'єктів права інтелектуальної власності, розмежування первинних і похідних суб'єктів, а також особливості правового режиму службових творів і творів, створених за замовленням, висвітлено у навчальному посібнику «Актуальні проблеми права інтелектуальної власності» за редакцією І. С. Тімуш, Ю. В. Нікітіна, В. П. Мироненка. Нормативну основу відповідних правовідносин становлять положення Закону України «Про авторське право і суміжні права», який визначає правовий режим службових творів, творів, створених за замовленням, а також підстави переходу майнових авторських прав.

Варто зазначити, що питанням захисту права інтелектуальної власності загалом, приділяли увагу такі науковці, як: Г. В. Бромберг, О. Б. Бутнік-Сіверський, О. М. Мельник, Н. М. Мироненко, Ю. М. Капіца, А. О. Козинець, О. П. Орлюк, Д. М. Притика, О. О. Штефан та інші.

Водночас, незважаючи на наявність окремих наукових і практичних напрацювань, питання правового статусу ІТ-компанії як суб'єкта авторського права та особливостей набуття нею майнових прав інтелектуальної власності у межах трудових і цивільно-правових відносин досі не отримало комплексного висвітлення в юридичній літературі.

Метою статті є дослідження правового статусу ІТ-компанії як суб'єкта авторського права та аналіз особливостей набуття нею майнових прав інтелектуальної власності на результати творчої діяльності, а також виявлення основних проблем правового регулювання та практики їх оформлення у межах трудових і цивільно-правових відносин.

Виклад основного матеріалу. Стрімкий розвиток інформаційних технологій та цифрової економіки зумовив суттєву трансформацію правовідносин у сфері створення, використання та охорони об'єктів права інтелектуальної власності. Особливе місце в цих процесах посідають ІТ-компанії, діяльність яких безпосередньо пов'язана зі створенням програмного забезпечення, комп'ютерних програм, баз даних, вебресурсів, мобільних застосунків, елементів дизайну, мультимедійного контенту та інших результатів творчої діяльності, що охороняються авторським правом. Водночас сучасні моделі організації ІТ-бізнесу, засновані на командній розробці, дистанційній зайнятості та залученні незалежних підрядників, значно ускладнюють визначення належності майнових авторських прав на створені об'єкти.

У більшості випадків автором твору науки, літератури чи мистецтва є одна фізична особа. Водночас у практиці нерідко трапляються ситуації, коли створення твору є результатом спільної творчої діяльності двох або більше осіб. У такому разі йдеться про співавторство, а особи, які брали участь у створенні твору, набувають статусу співавторів. Так, відповідно до ч. 1 ст. 13 Закону України «Про авторське право і суміжні права» автори, спільною творчою діяльністю яких створено твір (твір, створений у співавторстві), є співавторами [1].

Як зазначають В. К. Матвійчук, С. А. Пилипенко, Т. П. Устименко, суб'єктами права інтелектуальної власності є особи (творці), чиєю працею створено об'єкт. Це може бути автор твору, винахідник, виконавець та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності, передбачені законом. В коментарі до Цивільного кодексу України зазначено, що слід розрізняти два види суб'єктів права інтелектуальної власності: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності. Коло творців не вказано точно і не обмежено будь-якими вимогами щодо їх віку, стану здоров'я, дієздатності тощо. Наведено лише приблизний перелік осіб, які створюють той чи інший об'єкт права інтелектуальної власності: автор, виконавець, винахідник тощо. З чого випливає, що для суб'єктів права інтелектуальної власності характерною є однакова дієздатність суб'єктів творчого процесу. Іншими словами, творцями будь-яких результатів творчої діяльності можуть бути як повнолітні, так і неповнолітні особи. Інші особи визнаються суб'єктами права інтелектуальної власності, якщо відповідно до ЦК України, іншого закону чи договору їм належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності. Наприклад, це може бути особа, якій автор відповідно до закону повністю або частково передав майнові права інтелектуальної власності – видавець літературного твору, який уклав відповідний договір з автором. Суб'єктом майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, може бути також (якщо інше не встановлено договором) юридична або фізична особа, де (або) у якій працює той, хто створив цей об'єкт [2, с. 31–43]. Також науковці виділяють два види співавторства: нероздільне та роздільне. Нероздільним є співавторство, коли неможливо виділити працю (частку) кожного із співавторів. Роздільне співавторство – коли складові частини твору чітко визначені і відомо, хто із співавторів створив ту чи іншу частину. Для того, щоб визнати твір таким, що створений у співавторстві, необхідна наявність наступних умов: твір створений спільною творчою працею співавторів повинен бути єдиним цілим (тобто не може існувати без складових частин як ціле); спільна праця авторів повинна бути творчою (не може бути визнана співавтором особа, яка надавала організаційну, технічну або матеріальну допомогу без надання особистого творчого внеску); при спільній праці над твором між співавторами укладається договір (тобто співавторство повинно бути добровільним); при нероздільному співавторстві твір може використовуватись лише за спільною згодою усіх співавторів (проте право опублікування та іншого використання твору належить однаковою мірою усім співавторам); при роздільному співавторстві кожен із співавторів зберігає авторське право на свою частину, одночасно він є співавтором твору в цілому; винагорода за використання твору належить співавторам у спільних частках, якщо договором між ними не передбачається інше. Авторське право на твір, створений у співавторстві, належить всім співавторам незалежно від того, чи утворює такий твір одне нерозривне ціле або складається з частин, кожна з яких має самостійне значення. Частина твору, створеного у співавторстві, визнається такою, що має самостійне значення, якщо вона може бути використана незалежно від інших частин цього твору. Кожен із співавторів зберігає своє авторське право на створену ним частину твору, яка має самостійне значення; право опублікування та іншого використання твору

в цілому належить всім співавторам. Якщо твір, створений у співавторстві, утворює одне нерозривне ціле, то жоден із співавторів не може без достатніх підстав відмовити іншим у дозволі на опублікування, інше використання або зміну твору. У разі порушення спільного авторського права кожен із співавторів може доводити своє право у судовому порядку. Якщо твір, створений у співавторстві, складається із частин, кожна з яких має самостійне значення, то кожен із співавторів має право використовувати створену ним частину твору на власний розсуд, якщо інше не передбачено договором між співавторами [2, с. 31–43].

Специфіка діяльності ІТ-компаній полягає в тому, що, хоча вони не можуть бути авторами творів у розумінні авторського права, саме вони у більшості випадків виступають організаторами процесу створення об'єктів права інтелектуальної власності, забезпечують фінансування їх розробки, координують діяльність розробників та здійснюють комерціалізацію створених результатів творчої діяльності. У зв'язку з цим особливого значення набуває питання визначення правових підстав, за якими ІТ-компанія може набувати статусу суб'єкта авторського права та здійснювати майнові права на створені об'єкти. Аналіз відповідного правового механізму потребує дослідження особливостей набуття майнових авторських прав юридичною особою залежно від підстав їх виникнення, зокрема у разі створення службового твору, виконання робіт за цивільно-правовими договорами, а також в інших випадках, передбачених законодавством або договором.

Так, відповідно до ч. 1, 2 ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» особисті немайнові авторські права на службовий твір належать працівникові, творчою працею якого створено такий твір. Майнові права на службовий твір переходять до роботодавця з моменту створення службового твору у повному складі, якщо інше не передбачено цим Законом, трудовим договором (контрактом) або іншим договором щодо майнових прав на службовий твір, укладеним між працівником (автором) і роботодавцем. Якщо майнові права на твір переходять до роботодавця, працівник, який є автором службового твору, має право на винагороду. Якщо посадові обов'язки працівника прямо передбачають створення службових творів відповідних видів, авторська винагорода за створення і використання таких творів, а також за перехід прав на них може бути включена до заробітної плати працівника відповідно до договору між працівником і роботодавцем [1]. Тобто, для визнання програмного коду службовим твором необхідною є сукупність визначених законом умов. Зокрема, між автором і роботодавцем мають існувати трудові правовідносини, комп'ютерна програма (програмний код) повинна бути створена протягом строку дії трудового договору, за рахунок роботодавця, а також у межах трудових (посадових) обов'язків працівника або на виконання письмового службового завдання. Практика свідчить, що роботодавці нерідко припускаються помилок при документальному оформленні створення службових творів. Найбільш поширеними серед них є відсутність у посадових інструкціях або трудових договорах чіткого визначення обов'язку працівника щодо розроблення програмного забезпечення, неналежне оформлення письмових службових завдань, а також відсутність документального підтвердження факту створення відповідних результатів творчої діяльності (актів приймання-передачі, звітів тощо). За таких обставин у разі виникнення спору розробник може обґрунтовано посилаватися на те, що створення конкретної комп'ютерної програми не входило до кола його трудових функцій, а отже, відповідний об'єкт не може бути кваліфікований як службовий твір.

Окремої уваги потребує питання набуття ІТ-компанією майнових авторських прав у разі співпраці з фізичними особами – підприємцями, які здійснюють розроблення програмного забезпечення на підставі цивільно-правових договорів. Відповідно до ч. 2 ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права» майнові права на твір, створений за замовленням, переходять до замовника з моменту створення твору у повному складі, якщо інше не передбачено договором замовлення. Майнові права інтелектуальної власності на твір образотворчого мистецтва, створений за замовленням (крім твору, спеціально створеного як елемент комп'ютерної програми), належать його автору, якщо інше не встановлено договором або законом [1].

Таким чином, у випадку, коли юридична особа, яка виступає виконавцем за договором авторського замовлення, залучає до виконання зобов'язань третіх осіб (шляхом субпідряду або аутсорсингу), механізм набуття майнових авторських прав залежить від правового статусу такого виконавця. Якщо до створення твору залучається фізична особа, майнові авторські права набуваються юридичною особою на підставі відповідного цивільно-правового договору. Якщо ж виконання робіт доручається іншій юридичній особі, остання організовує створення твору своїми працівниками або іншими залученими особами, набуває майнових авторських прав у встановленому законом чи договором порядку, після чого передає їх первісному виконавцю, який, своєю чергою, передає їх замовнику. Водночас незалежно від кількості учасників такого процесу безпосередніми

авторами твору завжди залишаються фізичні особи, оскільки саме вони здійснюють творчу діяльність і є первинними суб'єктами авторського права. Передача майнових авторських прав від авторів до кінцевого замовника забезпечується системою взаємопов'язаних трудових і цивільно-правових договорів, які оформлюють кожний етап створення та передачі відповідних прав. Отже, функція юридичної особи, яка є виконавцем за договором авторського замовлення, полягає не у безпосередньому створенні твору, а в організації процесу його розроблення, координації діяльності виконавців та забезпеченні належного переходу майнових авторських прав до замовника [3].

Важливе практичне значення для визначення належності майнових авторських прав має правова позиція Верховного Суду щодо необхідності чіткого договірного врегулювання переходу виключних майнових прав інтелектуальної власності. В постанові від 05.06.2025 у справі № 160/25897/21 Суд звернув увагу, що відсутність у договорі прямої умови про передачу виключних майнових прав на комп'ютерну програму виключає можливість вважати такі права такими, що перейшли до замовника. Відповідно, замовник не набуває статусу праволоділля у повному обсязі, зокрема для включення до складу нематеріальних активів бухгалтерського обліку за групою «Авторське право та суміжні з ним права» [4].

Отже, з метою належного оформлення переходу майнових авторських прав замовнику доцільно ще на початковому етапі співпраці з розробником забезпечити укладення комплексу документів, які чітко регламентують належність прав на створений результат. До таких документів належать договір із положеннями щодо розподілу майнових авторських прав, технічне завдання, а також акти приймання-передачі виконаних робіт із прямим зазначенням факту переходу відповідних прав. Саме ці документи формують належну доказову базу щодо належності майнових авторських прав і мають вирішальне значення у разі виникнення спору. Натомість їх відсутність або неналежне оформлення істотно підвищує ризик втрати замовником можливості довести належність йому майнових прав, навіть якщо він фактично фінансував розробку та здійснював повний контроль над створенням програмного продукту.

За відсутності належним чином оформленої письмової умови про передачу майнових авторських прав судова практика виходить із презумпції їх належності автору. Як наслідок, особа, яка фактично використовує відповідний об'єкт без набуття необхідного обсягу прав, може зіткнутися з вимогами про припинення порушення авторських прав, відшкодування збитків, а також із застосуванням інших передбачених законом способів захисту.

Висновки. ІТ-компанія зазвичай не є безпосереднім автором створюваних результатів інтелектуальної діяльності, однак виступає ключовим учасником процесу їх створення та подальшого використання. Основними правовими механізмами набуття майнових прав у такій діяльності є інститут службового твору та договірні конструкції співпраці з розробниками. Практика свідчить, що вирішальне значення має належне договірне оформлення відносин. За відсутності чітких положень щодо передачі майнових прав вони, як правило, залишаються за автором, навіть якщо створення результату фінансувалося або організовувалося компанією. Судовий підхід також базується на необхідності прямої вказівки на перехід виключних майнових прав, що підкреслює важливість детального врегулювання відповідних умов у договорах.

Таким чином, ефективне набуття ІТ-компанією майнових прав інтелектуальної власності залежить насамперед від належного юридичного оформлення відносин із авторами, яке забезпечує визначеність правового статусу створених об'єктів.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855>.
2. Актуальні проблеми права інтелектуальної власності: Навчальний посібник / В. К. Матвійчук, С. А. Пилипенко, Т. П. Устименко та ін. / За ред. І. С. Тімуш, Ю. В. Нікітіна, В. П. Мироненко. К.: Національна академія управління, 2014. 352 с.
3. Баєнко Я. Спори за ІТ-продукти та програмний код: хто власник. URL: <https://yuk.expertus.com.ua/consultations/157590>.
4. Постанова Верховного Суду від 05.06.2025, судова справа № 160/25897/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127920725>.

Дата першого надходження статті до видання: 09.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 04.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.03.2026